

870 - Nieuwe wallen voor het Vroonhof

Vanaf het begin van de 9de eeuw krijgen we in onze streken, invallen van wat we nu de Noormannen noemen. Deze zorgen voor een benauwde en benarde sfeer. En dat had zo zijn gevolgen.

Boudewijn I (Laon?, ca. 840 - Abdij van Sint-Bertinus, Sint-Omaars, 2 januari 879), ook wel *Boudewijn I met de IJzeren Arm* genoemd, speelde daarbij een grote rol. Hij staat niet alleen bekend voor zijn rol als strijder tegen de Noormannen, maar ook als de onbesuisde 'romantic lover' die met kersmis 861 de koningsdochter Judith van West-Francië schaakte.

De 17-jarige Judith was al twee keer weduwe en was teruggekeerd naar het hof van haar vader. Die wilde haar natuurlijk een derde keer gunstig uithuwelijken, maar ze vluchtte met Boudewijn – toen al een bekende vechtjas – van het hof dat voor de viering van kerst naar Sens was getrokken. Het stel werd daarbij geholpen door Judiths broer Lodewijk de Stamelaar, die steeds in conflict was met zijn vader. Het stel vluchtte naar het noorden. Karel liet het paar door bisschoppen excommuniceren maar ze trokken naar Rome en bepleitten hun zaak bij de paus. Die maakte de

excommunicatie ongedaan en verzoende Judith en Boudewijn met Karel.

Op 13 december 863 volgde het officiële huwelijk te Auxerre. Karel was niet aanwezig bij het huwelijk. Als onderdeel van de verzoening kreeg Boudewijn het bestuur over de pagus Flandrensis, het gebied rond Torhout, Gistel, Oudenburg en Brugge. Dit was in de ogen van Karel waarschijnlijk een onbetekenend land.

Boudewijn bleek echter een succesvol bestuurder. Hij wist niet alleen de invallen van de Vikingen te stoppen en bouwde daarvoor versterkingen in Arras, Gent en Brugge maar hij sloot in 863 een akkoord met Rorik de leider van de Noormannen.

In 870 werd zijn bezit uitgebreid en was hij heer van geheel Vlaanderen en Ternois. Hetzelfde jaar werd hij leken abt van Sint Pieter in Gent.

Warnkoenig stelt in zijn werk 'Flandrische Staats- und rechtsgeschiede bis zum jahr 1305' uit 1837 – dat de Karel de Kale alle bezittingen –waaronder 'Pupringahem' – als g-bezit van de abdij – bevestigde.

Boudewijn steunde – nog in 877 - Lodewijk de Stamelaar bij de opvolging van Karel de Kale. Kort daarna trok hij zich terug en **werd monnik in de abdij van Sint-Bertinus, waar hij in 879 ook is begraven.**

Zo lezen we in het Cartularium van Folkwijn :

BALDUINUS FERREUS, primus comes, filius Audachri per Judith uxorem, illustrissimus fuit, cum ea esset Calvi Caroli cesaris et regis Francorum, filia, ex Ermentrude propria uxore; ex qua liberi prodierunt : Carolus brevis vite, Balduinus, Rodulphus quoque, Cameracensis comes. Obiit Ferreus Balduinus anno 879. Sepultus in Sancto Bertino.

In de 'Jaarboeken der stad Yper' lezen we:

Anno 880 ten tijde van Carel den Dikken, Roomschen keyser en koning van Vrankerijk, vielen de Noordmannen in Vlaenderen, destrueerden het geheel Westquartier en verbranden de plaetse van Iper, Poperinghe, Veuren, Hontschote.

De abdij van Sint Bertin werd door de Noormannen binnengevallen in het jaar **860** en nogmaals in het jaar **891** toen zware schade aangebracht werd.

Daarbij kwam dat de abt **Rudolf** stierf en van deze situatie maakte Boudewijn II gebruik om zichzelf **als lekenabt** van de abdij van Sint-Omaars aan te stellen. Hierdoor kwam ook **Poperinge** rechtstreeks onder het gezag van de graaf van Vlaanderen.

Boudewijn II van Vlaanderen (ca. 865 – 10 september 918) de Kale was van 879 tot 918 graaf van Vlaanderen en van 896 tot 918 graaf van Boulogne.

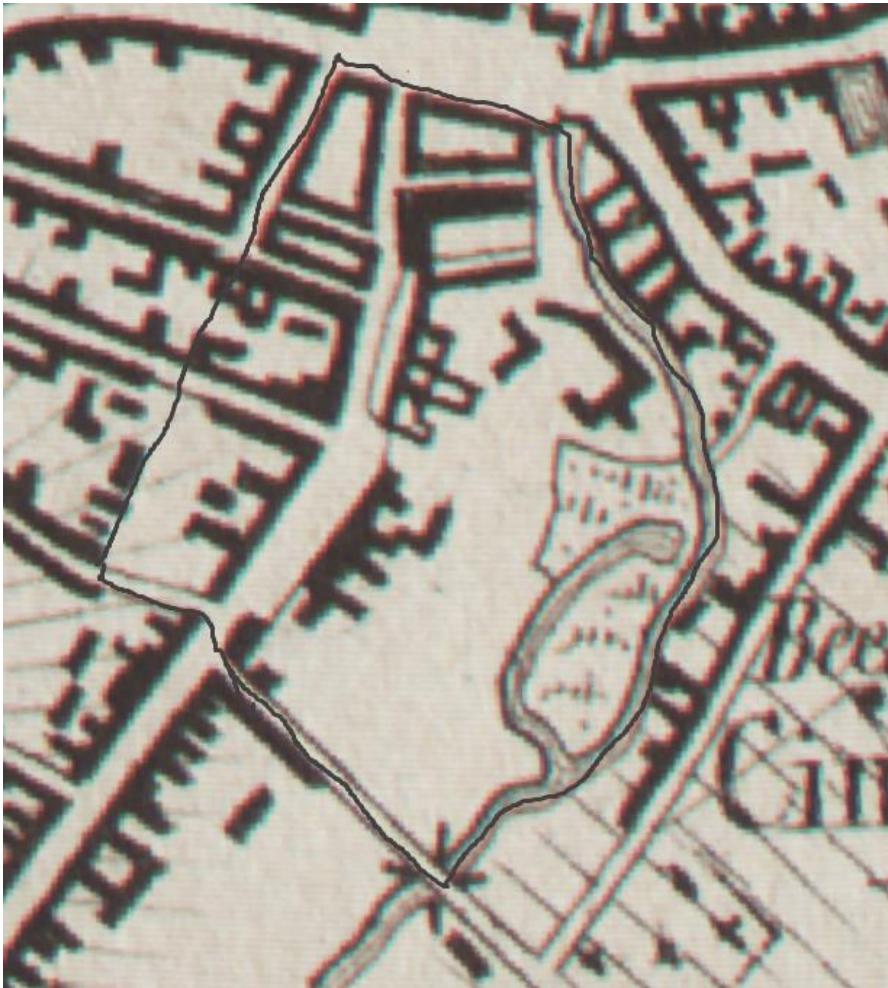
Zijn bijnaam was een bewuste verwijzing naar zijn grootvader Karel de Kale en onderstreepte dat Boudewijn een afstammeling van Karel de Grote was, wat in die tijd nog een factor van politiek belang was.

Boudewijn II huwde in 884 met **Elftrudis**, de dochter van Alfred de Grote, koning van Wessex.

Nu hij met een koningsdochter getrouwd was, kreeg hij het nog meer in zijn kale bol en breidde zijn graafschap Vlaanderen – het Brugse Vrije – verder uit naar het zuiden.

Daarbij liet hij in Sint Omaars, Sint Winnoksbergen, Broekburg, Veurne, Brugge, Oostburg, Middelburg en op nog veel andere plaatsen versterkingen bouwen, met het oog op de plundertochten van de Noormannen.

De kans zit er dik in dat toen ook **Poperinge, of tenminste het Vroonhof nieuwe wallen** kreeg.

*De nieuwe wallen
van het Vroonhof*

Rond het Frankisch kerndomein is in de loop van de tijd een dorp gegroeid. Met de aanvallen van de Noormannen zoeken ook de Poperingse 'dorpelingen' meer beschutting en gaat men meer en meer aan de 'andere' kant van de Vleterbeek. Daar waar de Proosdij stond, samen met de kerk en het kerkhof. Waar men de omwalling van het Frankisch Domein als de eerste omwalling kan zien, zoekt men nu

natuurlijk naar een tweede omwalling om de 'dorpelingen' en de vluchtende boeren te kunnen beschermen.

We mogen aannemen dat de 'singel' daartoe volstrekt onvoldoende was – en we nemen aan dat net zoals in Sint Ommars zelf – men een oplossing zocht door een bredere omwalling te zoeken.

Daartoe heeft men – zoals getekend op de Vandermaelenkaart – een wal gegraven over de huidige Grote Markt – door de Vlaminckstraat – en daar rechtdoor tot achter de herberg Sint Omaars. Daar kwam men in de Pepestraat en kon men afslaan naar de Elsenbruggestraat toe, om aldaar weer de huidige Vleterbeek te bereiken.

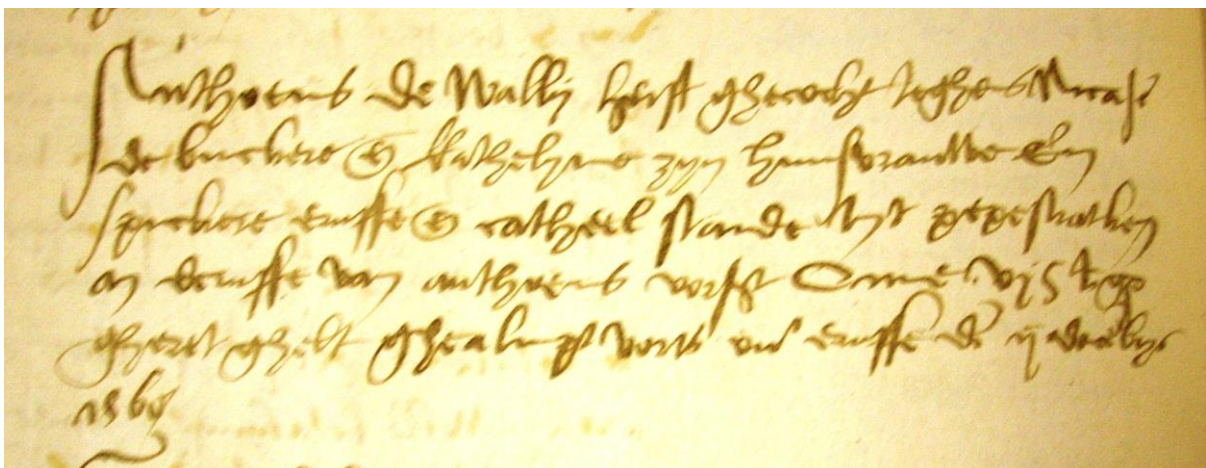
Het woord 'Vlaming' in **de Vlamingstraat** – wil zoveel zeggen als 'gewonnen op het water – en is dus mogelijk een referentie naar de oude wal die daar gemaakt is geworden. Bij de opgravingen op de Grote Markt en in deze Vlamingstraat, heeft men kunnen constateren dat deze vroegere wal – aan de huidige Priesterstraat effectief nog doorliep.

Verder wordt in verschillende akten betreffende de herberg Sint Omaars – verwezen naar het feit dat deze herberg op het '**Vroonhof**' lag.

Het is ook opvallend dat de Sint Sebastiaansschutterij hun terrein of schutterij had over de gehele lengte op de oude bewalling van het Vroonhof, van de Hondstraat tot aan de huidige Peperstraat.

Die **Peperstraat** wordt in de oude akten consequent de '**Pepestraat**' genoemd. We geven daarvan het oudste door ons gevonden voorbeeld.

2 december 1560 – Pepestrate – SAP 364 – Halmen

Anthonis de Wally

heeft ghecocht jehens **Nicasen de Buckere ende Kathelyne**
zyn husvrouwe **een spickere**, ervffe ende catheelen stande int **Pepestratken**
an dervffe van Anthonis voorseit
omme vij ½ pond grooten gheret ghelt
Ghealmt vorts over ervffe den ij decembris 1560

Anthonis de Wally heeft op 2 december 1560 een 'spickere' of schuur gekocht van Nicasen de Buckere en Kathelyne, zijn vrouw en deze stond in het 'Pepestraatje'.

Een 'Pepe' is het zelfde als een 'pype'.

We nemen aan dat de wal daar linksom sloeg naar deze 'pepe' toe, langs de 'Pepestraat'. De wal liep dus naar de 'Pepe' of de 'pype' die daar aan de voordeur van Sint-Omaars lag, waar de wal even ondergronds ging – zodat men daar – komende van de 'Overdam' het Vroonhof kon binnen gaan. Even verder – de Elsenberuggestraat in, waren we weer aan de Vleterbeek en was de omwalling rond.

Dat deze wallen er geweest zijn wordt bewezen door de opgravingen op de Grote Markt die plaatsvonden tussen 2010 en 2011.

In het 'basisrapport' van de opgravingen van de Grote Markt te Poperinge¹ stelt men dat het opmerkelijk is dat er binnen deze afbakening, waarmee men onder andere de 'wal' in het zuiden van het tegenwoordige marktplein bedoelt - zo goed als geen jongere of oudere sporen werden teruggevonden. Het ontbreken van jongere sporen is verklaarbaar door recente evoluties en nivelleringen van het terrein in het kader van de stadsontwikkeling. De afwezigheid van oudere sporen is moeilijk te verklaren, tenzij er zich in de periode tussen de 10de en de 13de eeuw ook een zekere vorm van rigoureuze stadsontwikkeling heeft voorgedaan, waarbij oudere sporen werden gewist.

*In alle aangelegde vlakken werden sporen teruggevonden met materiaal dat gedateerd kan worden **ten vroegste in de 10de eeuw en ten laatste in de 13de, mogelijk vroeg 14de eeuw.***

Ik denk dat we hieruit mogen besluiten dat het 'huidige' marktplein in de 9de eeuw nog niet bevolkt was en dat deze wal dus ook ten vroegste in de 10de eeuw of de jaren 900 gebouwd is geworden.

*We hebben de stellige indruk dat deze wallen in twee tijden zijn gebouwd; enerzijds werden de eerste wallen gedolven op het einde van de 9de eeuw – en deze wallen werden versterkt en kregen houten **afdammingen rond het jaar 1005.***

Deze laatste wallen zouden pas gevuld worden in de 13de, ten laatste in de vroege 14de eeuw.

Vooraf uit de sleuf liggende voor 't Fabriekje – La Poupée en de Esperance kon heel wat materiaal gercupereerd worden.

Figuur 140: Wet- of slijpsteen met gebruikssporen.

¹ Basisrapport – Archeologische opgraving Poperinge Grote markt – Trommelmans Raf, Bracke Maarten, Wyns Wendy – Monument Vandekerckhove – rapport 2014/24

On pense assez généralement que le *Mempiscus* ou plus exactement *Menapiscus*, pays des Ménapiens, comprenait un *pagus Mempiscus* plus restreint, comme il y avait dans le *Haspengow* un *pagus Haspinga*. Mais la situation et les limites de ce *pagus Mempiscus* sont fort peu connues. Il est d'ailleurs fort difficile, quand on rencontre le nom de *Mempiscus* dans une charte, de distinguer s'il s'agit du *pagus* restreint ou de celui qui embrassait toute la Ménapie. Un diplôme de Louis le Débonnaire, de l'an 822, fait mention de Roulers, *Roslar*, comme situé *in pago qui dicitur Mempiscus*. Une charte de l'an 847, citée par Raepsaet ², y place les villages d'Ardoye, Couckelare,

Vrij vertaald: Men denkt doorgaans dat de 'Mempiscus' of meer exact 'Menapiscus' het lnd van de Menapiers, eerder de beperkte pagus Nempiscus inhield, zoals er ook in Haspengouw een pagus Haspinga, was. Maar de situatie en de grenzen van de Pagus Mempiscus zijn veel minder bekend. Het is daarom moeilijk, wanneer we de naam Mempiscus aantreffen in een charter, om te weten of het hier gaat over de Mempiscus in de enge zin of dat het hier juist gaat over Menapië in zijn brede zin.

Een diploma van Louis le Débonnaire of Lodewijk de Vrome van het jaar 822 spreekt van Roeselare, Roslar, gesitueerd in Mempiscus. Een charter van het jaar 847, geciteerd door Raepsaet, plaats ook de dorpen Ardooie, Koekelare, Lidda, Recoldwingahem, Coolskamp, Wingene, Berhem en Bonart in Menapië. **Daarbij komt ook Poperinge, volgens een charter van het jaar 877.**

Tronchiennes, Truncinium, in het Vlaams Drongen, valt volgens een oud charter, geciteerd door Henschenius – net als Cassel, Castellum Menapiorum – onder Menapië – als we de acten van deze stad uit het jaar 1083 mogen geloven.

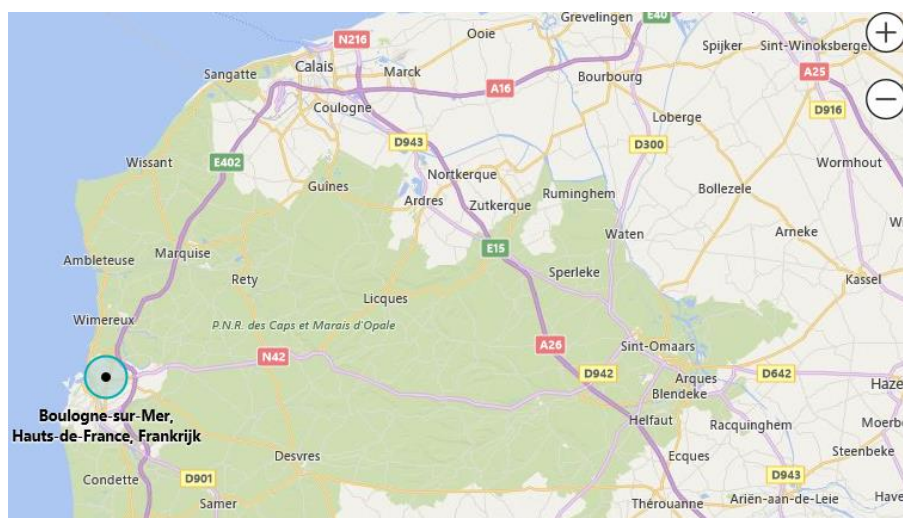
Een veel oudere akte van het jaar 864 plaats Helsoca, waarschijnlijk Eeke, kortbij Cassel eveneens in de Pagus Mempiscus.

Volgens M. de Bylandt, hield Menapië onder andere Poperinge, Tronchiennes, Wervicq, Esche of Eeke, Ypres, Lederzeele, Comines en Warneton in.

Uit zijn huwelijk met **Aelfthryth**, de dochter van **Alfred de grote**, had **Boudewijn II** twee zonen, **Arnulf** en **Adalulf**. Bij zijn dood in 918 was het zijn jongste zoon Adalulf of Adadolphus die de regio's Ternois en Boulogne erfde, waarbij ook de abdij van Sint Bertin gevoegd werd.

Zo werd hij – net als zijn vader – ook lekenabt van de abdij en staat hij in boek van de abten van Sint-Bertinus afgebeeld met zijn Vlaams wapenschild.

Boudewijn II werd na zijn dood in 918 opgevolgd door zijn zoon Adalulf. Na de dood van deze laatste werd hij op zijn beurt opgevolgd door zijn broer **Arnulf**, de graaf van Vlaanderen.

Arnulf heeft slechts gedurende korte tijd dit ambt uitgeoefend. De toestand veranderde helemaal onder zijn regering en hij opteerde mee voor een kloosterhervorming.

Voor deze hervorming deed hij beroep op **Gerard de Brogne**.

Gerard van Brogne was geboren rond 895 en was de zoon van graaf Stance en gravin Plectrudis en hij voelde zich geboren om monnik te worden.

Op jonge leeftijd – 19 jaar oud – begon hij een oud klooster in het bos van Marlaigne terug op te bouwen en werd aldaar monnik.

Hij maakte van een diplomatieke missie in Frankrijk gebruik om in te treden bij de **benedictijner monniken** van St-Denis bij Parijs. Hij was diep onder de indruk geraakt van de vroomheid der monniken daar; dat was in 922.

Na elf jaar keerde terug als abt om op zijn geboortegrond te Brogne een klooster te stichten.

In het jaar **928** kwam hij in botsing met bisschop Stefanus van Luik. Gerardus wilde de relieken van bisschop Eugenius naar zijn kerkje halen; Eugenius lag begraven te St-Denis vlakbij Parijs. Hij had natuurlijk over hem gehoord gedurende zijn verblijf daar. Bisschop Stefanus weigerde; hij wist niets van deze Eugenius. Maar toen werd hij ziek. Hij liet daarop twee waskaarsen maken die hetzelfde gewicht en dezelfde omvang hadden als hijzelf. Deze liet hij op het graf van genoemde Eugenius opbranden. Wat prompt genezing bracht. Nu was hij ervan overtuigd dat Eugenius wel degelijk een heilige was. Hij gaf een monnik opdracht om Eugenius' levensbeschrijving te komen voorlezen op de plaatselijke bisschoppenvergadering. Vervolgens voegde hij er zijn eigen wonderbaarlijke genezing aan toe. Reden genoeg om alsnog zijn toestemming aan Gerardus te geven om de relieken in zijn kerkje te plaatsen en te vereren.

*De graaf en lekenabt **Arnulf I** van Vlaanderen was gehuwd met **Athala**, de dochter van Héribert II, de graaf van Vermandois.*

Zij was dikwijls ziek en vroeg - in 938 - haar genezing met tussenkomst van Sint Bertin, aan de voet van zijn altaar. Zij werd daardoor genezen.

Arnulf zelf leed dan weer aan 'de steen'. Hij had een beloning beloofd aan diegene die hem hiervan kon genezen. Alle soorten kwakzalvers en doktoren kwamen hem onderzoeken en adviseerden hem een operatie, maar de graaf had hier schrik van weigerde.

Om hem te bewijzen dat een dergelijke operatie gerust kon doorgevoerd worden, opereerde men 17 personen die ook de 'steen' hadden en bij allen lukte dit en zij genazen en toch weigerde Arnulf.

*Nu kwam echter **Gerard de Brogues** ten tonele en deze kon gewoon door zijn gebed de steen laten breken en hem genezen. Hij kreeg dan ook alle vertrouwen van de graaf.*

Deze vroeg Gerard, om in de verschillende abdijen in het graafschap Vlaanderen hervormingen door te voeren en overal de Benedictijnerorde in te voeren.

***Arnulf** nam 'ontslag' als lekenabt en Gerard de Brogle kwam in zijn plaats. Dit gebeurde in de abdijen van St-Ghislain, St-Bavo, St-Blandin, Mouzon, St-Amand; en natuurlijk ook Sint Bertin te Sint Omaars.*

BALDUINUS, abbas.

ADALOLFUS, abbas.

ARNULFUS, abbas.

Sanctus GERARDUS, abbas.

Uit het Cartularium van Folkwijn

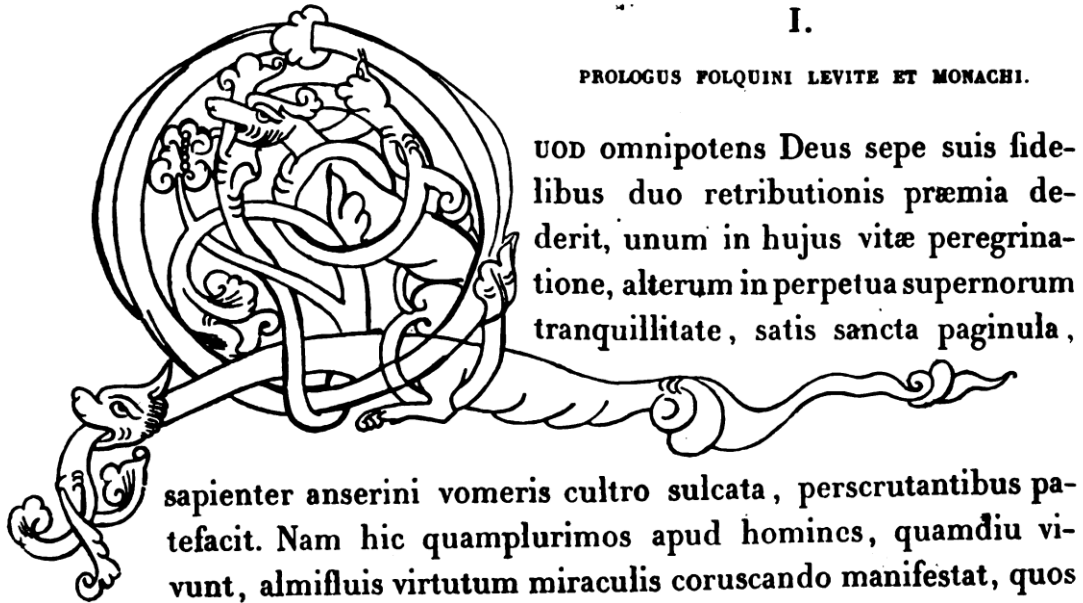
Hij werd dus abt van de abdij van Sint Bertin en dus ook **Heer van Poperinge**.

Vanaf toen kan de Sint Bertinabdij gerekend worden onder de Benedictijner abdijen en Poperinge had terug de abt als haar heer.

Niet alleen was deze hervorming van de abdij van Sint Bertin op religieus en liturgisch gebied, maar men bracht ook weer orde in de materiële zaken van van de abdij.

Waarschijnlijk mede daartoe werd vanaf **961** - onder de nieuwe lekenabt **Adalolphe** – door de monnik Folquin – **Folkwijn** – een cartularium samengesteld waarin alle akten betreffende de abdij werden opgenomen.

De uitgave van dit cartularium in 1840 respecteerde ook de prachtige krullen en kalligrafie en wat zien we bij de eerste akte?

Tekening uit het Manuscript 'Vie de saint Wandrille' – bibliotheek van Sint Omaars – folio 9v – gedateerd periode 869 – 950

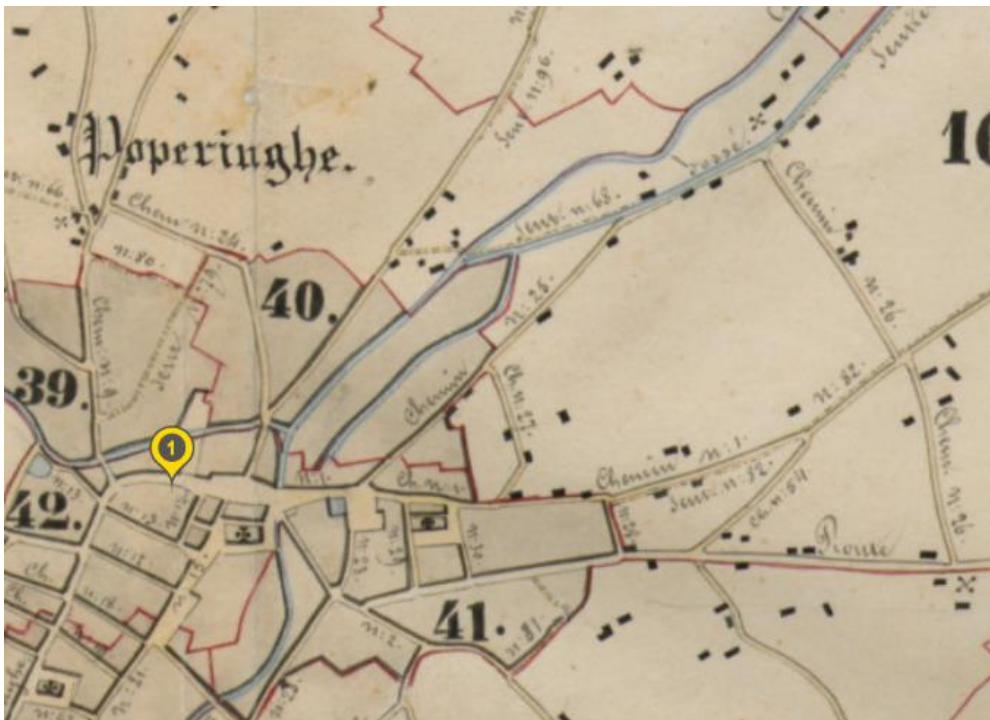
De oudste wegen en bewoning van de Port van Poperinge

Het is duidelijk dat de 'heerbaan' één van de oudste wegen was.

We mogen nu ook aannemen dat deze weg door de huidige Casselstraat liep en op een bijna parallelle afstand van de huidige Bommelaarsbeek meedraaide, in de richting van de Markt. Tot aan de huidige Pottestraat liep de straat dus richting noorden en van daaraf draaide ze in de richting van de huidige Grote Markt.

Vandaar liep deze weg door naar de huidige Guido Gezellestraat, wat vroeger de Ypedamcouter genaamd werd.

Daar kwam ze op het verlengde van de 'Oude Bellestraat' terecht, ofwel de weg die met de huidige Vleterbeek parallel loopt. Deze liep liep langs de huidige Rekhofstraat – over de huidige Paardenmarkt, en dan door de huidige Komstraat, zo

verder richting het Reepke op, en nog verder op richting de toenmalige Bruggeweg.

Waar we mogen veronderstellen dat de oudste boerderijen in de hoeken van Poperinge reeds in de Saksische en Frankische tijd ontstonden – zie onder andere de opgraving in het Sappenleen – denken we dat de eerste behuizing en bewoning in het westelijk deel van de port van Poperinge' of dus ten westen van de huidige Vleterbeek op het einde van de 9de eeuw ontstond.

We nemen aan dat dit voornamelijk op twee plaatsen was: enerzijds op de zuidelijke kant van de huidige Gasthuisstraat en anderzijds op beide zijden van de 'Leverstraat' – die van de 'Heerbaan' op de huidige Grote Markt tot aan de Bommelaarsbeek liep.

We mogen verder veronderstellen dat daarna ook het eerste deel van de Gervelgatstraat bebouwd werd. Aan de oostkant van deze weg, lag na zo'n 250 meter de 'wedding' van de watermolen, wat lang de grens is geweest voor de bebouwing van deze straat.